

платформи можуть вільно обирати, чи застосовувати такі процедури. Ще більш важливим є те, що Єврокомісія не обмежила розсуд учасників процедур чіткими строками прийняття рішень, залишаючи простір для дискреції, аналогічної тій, що мають судді чи адміністративні органи.

Для порівняння, в Німеччині з вересня 2017 року використовується інший, більш чіткий підхід. Там було прийнято новий закон, відомий як NetzDG, який зобов'язує онлайн-платформи з кількістю понад 2 млн. користувачів у Німеччині вживати заходи щодо обробки незаконного контенту, розміщеного ними, протягом 24 годин після отримання повідомлення [5].

За даних умов перспективним напрямком забезпечення прав людини в інформаційному суспільстві є закріплення додаткових прав користувачів платформ великих даних, підвищення поінформованості людей в алгоритмічному процесі (тобто цифровий гуманізм) у поєднанні зі зменшенням можливостей для використання приватними суб'єктами власних технологій для визначення стандартів поведінки і захисту прав людини в Інтернеті (тобто техноавторитаризму).

Список бібліографічних посилань

1. Johnson D. R., Post D. G. Law and Borders – the Rise of Law in Cyberspace. Stanford Law Review. 1996. Vol. 48. P. 1367–1402.
2. Code of conduct on countering illegal hate speech online. URL: http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=54300 (дата звернення: 20.03.2019).
3. Tackling Illegal Content Online. Towards an enhanced responsibility of online platforms: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. COM (2017) 555 final. URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/communication-tackling-illegal-content-online-towards-enhanced-responsibility-online-platforms> (дата звернення: 20.03.2019).
4. Recommendation of 1 March 2018 on measures to effectively tackle illegal content online. C (18) 1177 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX:32018H0334> (дата звернення: 20.03.2019).
5. Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken (Netzwerkdurchsetzungsgesetz – NetzDG) vom 1. September 2017. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/netzdg/BjNR335210017.html> (дата звернення: 20.03.2019).

Одержано 05.04.2019

УДК 340.13

Андрій Юрійович СИДОРЕНКО,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ПРО КРИТЕРІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ ЗАКОНІВ ТА ПІДЗАКОННИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ В ЮРИДИЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ДОРАДЯНСЬКОЇ ДОБИ

Слід зазначити, що вчені-юристи у XIX сторіччі тільки розпочинали наукові пошуки, спрямовані на винайдення відповіді, як розмежувати за певними юридичними критеріями закони та підзаконні нормативно-правові акти. Тому у фундаментальних наукових працях юридичного напрямку, виданих до 70-х рр. XIX сторіччя, неможливо побачити думок, наукових поглядів про те, чим закон відрізняється від інших нормативно-правових актів.

П. Дегай у виданому ним Посібнику та правилах вивчення Російських законів в 1831 році говорить про те, що існують два джерела законознавства: закони, котрі не стали гласними й оприлюдненими, зберігаються в архівах, бібліотеках; закони, видані від самого Уряду [1, с. 1].

Г. Аренс, подаючи класифікаційну характеристику законів, вважав, що в залежності від органу, що їх ухвалює, закони можуть походити від вищої урядової державної влади або від органічної частини держави, провінції або громади. Закони, що належать до першого виду, можуть бути державними основними законами, або законами у звичайному сенсі, чи постановами, котрі, видаються уповноваженою на це адміністративною владою. Але там, де адміністративна влада не поєднана в одній особі або відомстві з законодавчою владою, ці постанови не повинні суперечити законам [2, с. 56].

Н. К. Ренненкампф констатує, що в широкому значенні поняття «закону» панувало до початку 19 сторіччя: все, що встановлювала державна влада вважалося законом [3, с. 76]. З розвитком конституційних форм окремою формою законів стали розпорядження та повеління (*Ordonance, decret, reglement, Verodnung*), котрі видаються главою держави або урядовими особами [3, с. 80]. Розпорядження, хоча і мають загальнообов'язкову силу, не суть закони в строгому сенсі: вони не створюють нового права, не змінюють визначених законом правовідносин; вони слугують тільки для приведення законів до виконання, спрямовують державні та громадські сили до вказаних у законах цілей. Під час розвитку та ускладнення задач сучасних держав, розпорядження, як безпосередні акти урядової влади, посідають важливе місце у загальному організмі теперішньої державної влади, слугують не тільки необхідним доповненням законів, але здійснюють суттєвий вплив на правильний розвиток всього юридичного життя держави [3, с. 81].

Сучасний дослідник К. Є. Павлова також зазначає, що в Основних державних законах, виданих в Російській імперії в 1892 році, вказувалося про те, що закони видаються у вигляді уложень, статутів, установ, грамот, положень, наказів (інструкцій), маніфестів, указів, окремих думок Державної Ради та доповідей, що потребують найвищого ухвалення [4, с. 18].

Очевидним прикладом того, де мала місце термінологічна непослідовність слугує дослідження М. М. Коркунова – «Указ и закон», видане у 1894 році. Він наголошував на тому, що правові акти, котрі видаються міністерствами та містять юридичні приписи загального характеру, прийняті в порядку управління, йменуються розпорядженнями. При цьому до заснування міністерств в Російській імперії всі загальні правила, видані верховною владою, йменувалися указами. Законодавство ж XIX сторіччя, навпаки, уникає застосування цього терміну. Акти, що походять від міністерств, ніколи не йменуються указами, а встановлені ними загальні правила друкуються в Збірці узаконень під такою назвою як «розпорядження» [5, с. VI]. Крім того, М. М. Коркунов вказував, що з 70-х років XIX сторіччя в Зібранні узаконень з'явилася навіть особлива рубрика «розпорядження, оголошені Сенату міністрами». Майже жодний номер тепер не обходиться без таких розпоряджень й їхнє число з кожним роком все збільшується. Зміст цих розпоряджень виявляється як надзвичайно різноманітний, охоплюючи собою різні галузі державного управління [5, с. 399].

Д. Д. Гримм зазначав, що органи підпорядкованого управління користуються правом видання указів (тобто юридичних норм, обов'язкових не тільки для осіб, які їм безпосередньо підпорядковуються, але й в цілому для третіх осіб), тільки в силу спеціального повноваження закону та в межах, встановлених ним. В зазначених межах право на видання указів належить окремим міністрам, губернаторам, міським думах, міськими начальникам, губернським земським зібранням [6, с. 105].

Г. Ф. Шершеневичем було напрацьовано власну концепцію, котра стосувалася в цілому юридичної природи всіх без виключення підзаконних нормативних актів, їхньої відмінності за юридичною силою від законів, а також умом легітимності прийняття таких актів. Цей вчений оперував терміном «адміністративний указ», котрий є родовим поняттям щодо всіх існуючих в державі підзаконних нормативних актів, в т.ч. й тих, що походять від міністерств. Під ним він розумів норму права, котра встановлюється вищими або підпорядкованими органами управління, в межах визначеної для них компетенції та у відповідності із законом [7, с. 458].

Адміністративний указ, створюючи загальне правило, має за цією ознакою відрізнятися від адміністративних заходів, що застосовуються органами управління в конкретних випадках з метою виконання законів [7, с. 458]. Необхідність норм права, створюваних в адміністративному порядку, знаходить собі виправдання у надзвичайній складності законодавчого органу, котра не дозволяє обтяжувати його питаннями, що мають другорядний характер; адміністрації варто надати можливість встановлювати правила, розраховані на настійні вимоги поточного моменту, поки немає відповідного закону [7, с. 458].

Важливим для Г. Ф. Шершеневича було питання щодо визначення критеріїв, за допомогою яких розмежовуються закони та адміністративні укази. Відмінність між законом та адміністративним указом має проводитися по матеріальному або формальному моментам. При цьому перший момент (критерій) є доволі умовним. Визнаючи те, що укази також є нормами права, залишається спробувати відрізнити їх від законів за змістом. Можливо побачити відмінність в тому, що закон створює правила більш важливі, такі, які значно сильніше зачіпають інтереси громадян, тоді як адміністративні укази стосуються питань другорядних, не на стільки принципових. Насправді ж не має жодної можливості провести межу за цією ознакою, за відсутністю критерію більшої або меншої важливості правил поведінки [7, с. 459].

З формальної точки зору відмінність адміністративного указу від закону знаходиться в тому, що закон – це норма, котра походить виключно від законодавчої влади, котра майже повсюдно організована на засадах народного представництва, тоді як адміністративний указ – норма, що походить від виконавчої влади [7, с. 460].

Список бібліографічних посилань

1. Дегай П. Пособия и правила изучения российских законов или Материалы к Энциклопедии методологии и истории литературы российского права. М. : Тип. А. Семена, 1831. 142 с.
2. Аренс Г. Юридическая энциклопедия или органическое изложение науки о праве и государстве на основании принципов этической философии права. М. : Тип. А. Семена, 1863. 524 с.
3. Ренненкампф Н. К. Очерки юридической энциклопедии. Изд. 2-е, испр. и доп. Киев : Изд. Н. Я. Оглоблина, 1880. 287 с.
4. Павлова К. Е. Юридическая техника как атрибут нормотворческой деятельности (на примере органов внутренних дел) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Белгород, 2016. 163 с.
5. Коркунов Н. М. Указ и закон. СПб. : Тип. М. М. Стасюлевича, 1894. 408 с.
6. Гримм Д. Д. Энциклопедия права с приложением краткого очерка истории философии права. СПб. : Типолитграфия инженера Гершуна, 1895. 238 с.
7. Шершеневич Г. Ф. Общая теория права. Выпуск 1. М. : Изд-во бр. Башмаковых, 1910. 805 с.

Одержано 11.03.2019

УДК 351.74(477)

Олена Юхимівна СИНЯВСЬКА,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6386-4151>*

ЩОДО ВІДМІННОСТЕЙ МІЖ МАТЕРІАЛЬНОЮ ТА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» «у разі вчинення протиправних діянь поліцейські несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність відповідно до закону» [1, ст. 19]. В той же час відомо, що залежно від галузевої належності правової норми, за порушення якої настає юридична відповідальність, розрізняють такі її види: конституційна відповідальність, кримінальна відповідальність, адміністративна відповідальність, цивільно-правова відповідальність, дисциплінарна відповідальність та матеріальна відповідальність [2, с. 380–384]. Під матеріальною відповідальністю в загальній теорії права розуміють обов'язок кожної із сторін трудових правовідносин (працівника і власника) відшкодувати майнову шкоду, завдану іншій стороні внаслідок невиконання чи неналежного виконання трудових обов'язків у встановленому законом розмірі та порядку [Там же, с. 383]. Але в Законі України «Про Національну поліцію» матеріальної відповідальності поліцейських не передбачено. На нашу думку матеріальну відповідальність поліцейських не можна ототожнювати з їх цивільно-правовою відповідальністю, оскільки, незважаючи на наявність багатьох спільних рис, це два самостійних види юридичної відповідальності. Розглянемо відмінності між ними.

1. Цивільно-правова відповідальність регулюється цивільним законодавством. При цьому цивільні відносини засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників, а до майнових відносин, заснованих на адміністративному або іншому владному підпорядкуванні однієї сторони другій стороні цивільне законодавство не застосовується, якщо інше не встановлено законом [3, ст. 1]. Матеріальна відповідальність поліцейських регулюється Положенням про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі, де прямо зазначається, що «притягнення до матеріальної відповідальності не звільняє від дисциплінарної, цивільно-правової, адміністративної чи кримінальної відповідальності» [4], Постановою Кабінету Міністрів України від 2 листопада 1995р. №880 «Про затвердження Переліку військового майна, нестача або розкрадання якого відшкодовується винними особами у кратному співвідношенні до його вартості» [5].

2. Суб'єкт майнової відповідальності по цивільному праву – будь-яка фізична або юридична особа, що заподіяла шкоду, якщо вона має цивільну правосуб'єктність, або особа, яка